

Геометрија 2

- вежбе -

1 Подударност

Подсетимо се ставова о подударности троуглова. Јасно нам је да два подударна троугла имају међусобно подударне одговарајуће странице и углове. Обратно, за два троугла $\triangle ABC$ и $\triangle A'B'C'$ довољно је доказати само за нека три пара страница или углова да су подударни. Ставови који се доказују у теорији и који дају ове довољне услове за подударност два троугла зову се Ставови о подударности троуглова. Има их пет и сада ћемо их навести.

Став 1. Нека су даћи троуглови $\triangle ABC$ и $\triangle A'B'C'$. Ако важи нешто од следећег:

1° (СУС) $AB = A'B'$, $\angle BAC = \angle B'A'C'$, $AC = A'C'$;

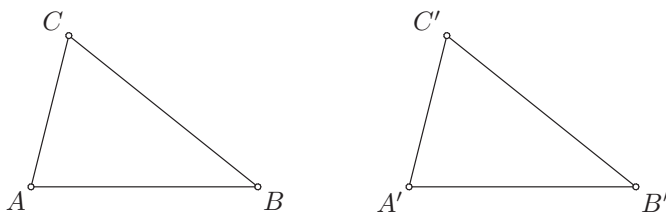
2° (ССС) $AB = A'B'$, $AC = A'C'$, $BC = B'C'$;

3° (УСУ) $\angle BAC = \angle B'A'C'$, $AB = A'B'$, $\angle ABC = \angle A'B'C'$;

4° (ССУ) $AB = A'B'$, $AC = A'C'$, $\angle ACB = \angle A'C'B'$, а улови $\angle ABC$ и $\angle A'B'C'$ су оба оштра, оба права или оба тупа;

5° (УУС) $AB = A'B'$, $\angle ACB = \angle A'C'B'$, $\angle BAC = \angle B'A'C'$;

онда је $\triangle ABC \cong \triangle A'B'C'$.

Дакле, сваки од ставова 1°–5° еквивалентан је са подударношћу троуглова $\triangle ABC$ и $\triangle A'B'C'$.

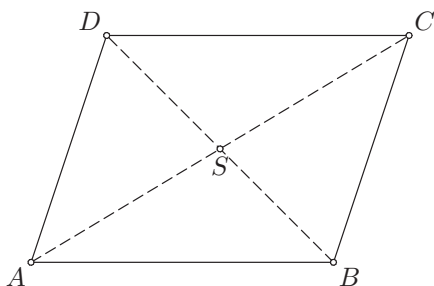
Приметимо да код троуглова не можемо тек тако писати знак „=” уместо знака „ $\cong$ ”. Код дужи и углова се то може толерисати, јер се ту уместо једнакости скупова тачака мисли на једнакост дужина дужи, односно мера углова. Међутим, одговарајућа мера за троуглове је површина, а два троугла која имају исту површину не морају бити подударна.

Вратимо се сада на Ставови о подударности троуглова. На први поглед нам се може учинити да су ставови УСУ и УУС исти, јер уколико су нама позната нека два угла троугла, познат нам је и трећи због тога што је збир углова у троуглу једнак 180° , односно π . Но, на овом предмету се изучавају две геометрије, еуклидска и хиперболичка. Еуклидска геометрија је стандардна, уобичајена геометрија с којом се сусрећемо још у основној школи, а о хиперболичкој геометрији ћемо учити касније. За сада ћемо рећи да се испоставља да ће у хиперболичкој геометрији збир

углова у троуглу увек бити мањи од π и да тај збир може бити било који број између 0 и π .

Осим ставова о подударности троуглова, користићемо једно веома важно тврђење везано за паралелограм. Најпре дајмо дефиницију паралелограма.

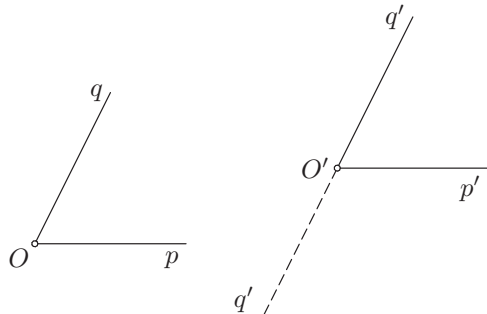
Дефиниција 1. Четвороугао $ABCD$ је *паралелограм* ако је $AB \parallel CD$ и $AD \parallel BC$.

Теорема 1. Нека је у равни даи конвексан четвороугао $ABCD$. Следећа тврђења су еквивалентна.

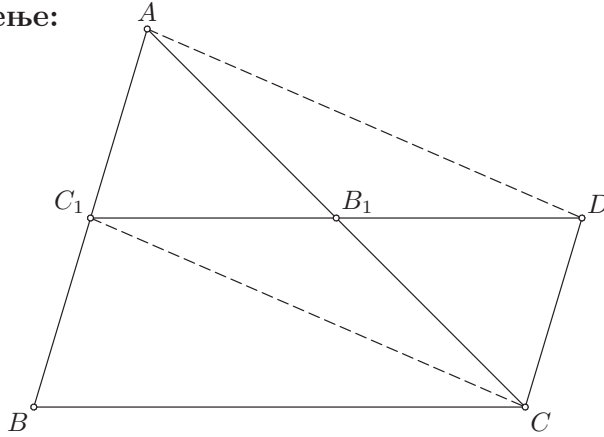
- 1° Четвороугао $ABCD$ је паралелограм.
- 2° Свака два суседна угла четвороугла $ABCD$ су суплементна.
- 3° Парови насупрамних угла четвороугла $ABCD$ су парови подударних угла.
- 4° $AB \parallel CD$ и $AB = CD$
- 5° $AB = CD$ и $AD = BC$
- 6° Дијагонале AC и BD имају заједничко средиште.

Теорема 2 (Углови са паралелним крацима). Нека су $\angle pOq$ и $\angle p'O'q'$ такви да је $Op \parallel O'p'$ и $Oq \parallel O'q'$. Тада је $\angle pOq = \angle p'O'q'$ или $\angle pOq + \angle p'O'q' = \pi$.

1. (Средња линија троугла) Ако су B_1 и C_1 средишта дужи CA и BA троугла ABC , онда су праве BC и B_1C_1 паралелне и важи $B_1C_1 = \frac{1}{2}BC$.

Решење:

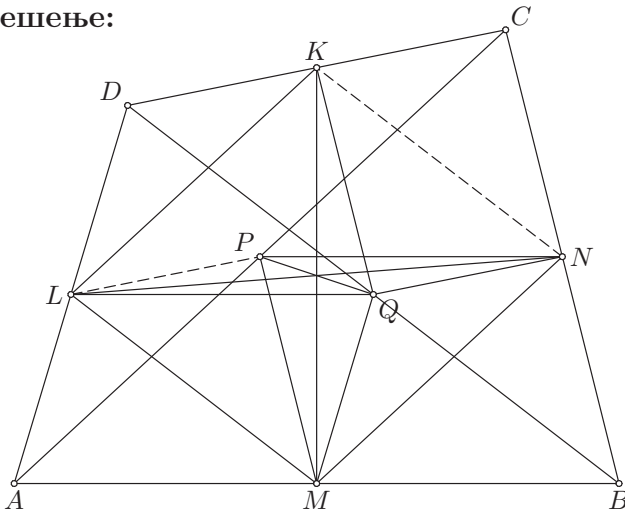
Нека је D тачка на полуправој C_1B_1 таква да је $C_1B_1 = B_1D$. Тада је тачка B_1 средиште дијагонала AC и C_1D четвороугла AC_1CD , те је он паралелограм. Следи да је $AC_1 \parallel CD$ и да је $AC_1 = CD$ као наспрамне стране паралелограма. Како је $AC_1 = C_1B$ јер је C_1 средиште AB , имамо да је $C_1B = CD$, а како су праве AC_1 и C_1B исте, следи да је и $C_1B \parallel CD$. Одавде закључујемо да је четвороугао $BCDC_1$ паралелограм, па имамо да је $BC \parallel C_1D$ и $BC = C_1D$. Како имамо да су праве C_1B_1 и C_1D исте, следи да је $C_1B_1 \parallel BC$, а како је B_1 средиште C_1D , следи да је $C_1B_1 = \frac{1}{2}C_1D = \frac{1}{2}BC$, што је и требало доказати.

Дефиниција 2. Дуж која повезује средишта две стране троугла ABC зове се *средња линија* троугла $\triangle ABC$.

2. Ако су A, B, C, D четири различите тачке и M, N, K, L, P, Q средишта дужи AB, BC, CD, DA, AC, DB редом, доказати:

- а) MN и KL , MP и QK , NP и QL су међусобно подударне дужи;
- б) дужи LN, MK, PQ имају заједничко средиште;
- в) сваки од углова $\angle PMQ, \angle PNQ, \angle LMN$ подударан је једном од углова којег одређују праве BC и AD, AB и CD, AC и BD .

Решење:

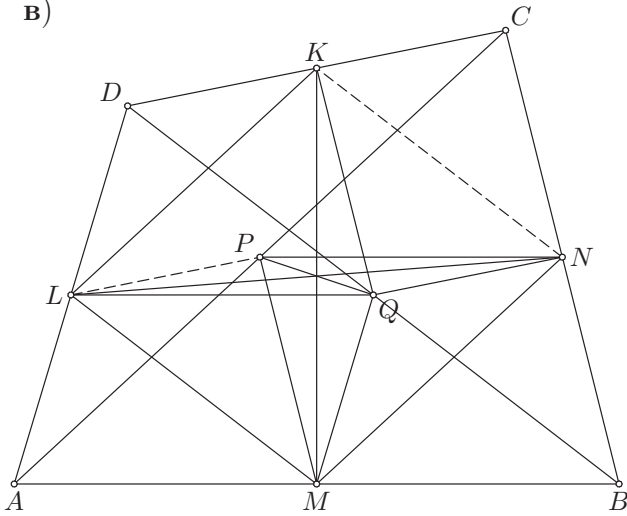

а) Како су тачке M и N средишта дужи AB и BC , редом, дуж MN је средња линија троугла $\triangle ABC$, па закључујемо да је $MN \parallel AC$ и $MN = \frac{1}{2}AC$. Такође, KL је средња линија троугла $\triangle ACD$, па следи да је $KL \parallel AC$ и $KL = \frac{1}{2}AC$. Закључујемо да је $MN \parallel KL$ и $MN = KL$.

Слично је и QK средња линија троугла $\triangle BCD$, па је $QK \parallel BC$ и $QK = \frac{1}{2}BC$. Такође је MP средња линија троугла $\triangle ABC$, па је $MP \parallel BC$ и $MP = \frac{1}{2}BC$, па закључујемо да је $QK \parallel MP$ и $QK = MP$.

б) Из дела а) имамо да је $MN \parallel KL$ и $MN = KL$, па је четвороугао $MNKL$ паралелограм. Следи да његове дијагонале MK и LN имају заједничко средиште. Такође, из дела а) закључујемо да је $QK \parallel MP$ и $QK = MP$, па је четвороугао $KPMQ$ паралелограм. Одавде закључујемо да његове дијагонале KM и PQ имају заједничко средиште. Како смо доказали да и MK и LN имају заједничко средиште, а свака дуж има јединствено средиште, следи да све три дужи (MK, LN и PQ) имају заједничко средиште.

В)

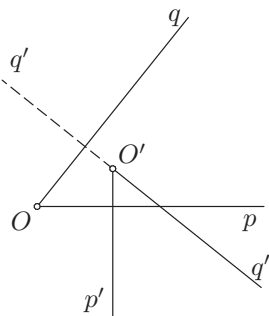

Дуж PM је средња линија троугла $\triangle ABC$, па је $PM \parallel BC$, а дуж MQ је средња линија троугла $\triangle ABD$, па је $MQ \parallel AD$. Ако са $\angle(AD, BC)$ означимо угао који граде праве AD и BC , онда тај угао и угао $\angle PMQ$ имају паралелне краке, па су подударни. Дакле, $\angle PMQ = \angle(AD, BC)$.

Дуж PN је средња линија троугла $\triangle ABC$, па је $PN \parallel AB$, а дуж NQ је средња линија троугла $\triangle BCD$, па је $NQ \parallel CD$. Угао који граде праве AB и CD и угао $\angle PNQ$ имају паралелне краке, па морају бити једнаки, односно важи $\angle PNQ = \angle(AB, CD)$.

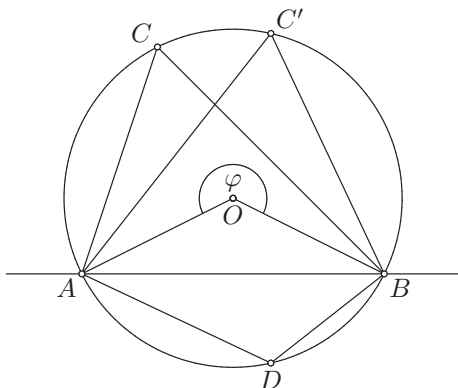
Коначно, LM је средња линија троугла $\triangle ABD$, па је $LM \parallel BD$, а MN је средња линија троугла $\triangle ABC$, па је $MN \parallel AC$. Сада видимо да углови $\angle LMN$ и $\angle(AC, BD)$ имају паралелне краке, па следи да је $\angle LMN = \angle(AC, BD)$.

Теорема 3 (Углови са нормалним крацима). Нека су $\angle pOq$ и $\angle p'O'q'$ шакви да је $Op \perp O'p'$ и $Oq \perp O'q'$. Тада је $\angle pOq = \angle p'O'q'$ или $\angle pOq + \angle p'O'q' = \pi$.

Подсетимо се сада централних и периферијских углова.

Дефиниција 3. Нека је k круг, нека је O његов центар и нека су A, B, C тачке са тог круга. Угао $\angle ACB$ зове се *периферијски угао*, а угао $\angle AOB$ зове се *централни угао*.

Ако су тачке C и O са исте стране праве AB , онда знамо да је $\angle AOB = 2\angle ACB$. Зато се у том случају каже да централни угао $\angle AOB$ одговара периферијском углу $\angle ACB$. С тим у вези, ако је C' нека друга тачка на кругу k таква да су C, C', O с исте стране праве AB , онда из $\angle AOB = 2\angle ACB$ и $\angle AOB = 2\angle AC'B$ следи да је $\angle ACB = \angle AC'B$. За периферијске углове $\angle ACB$ и $\angle AC'B$ каже се да су *над истим луком* или *над истом шевивом* (у овом случају, луком $\widehat{AB}$, односно тетивом AB). Међутим, ако је D тачка на кругу k која је са супротне стране праве AB од тачака C, C', O , онда неће бити $\angle ADB = \angle ACB$. Разлог је тај што његов одговарајући централни угао није угао $\angle AOB$. У ствари, његов централни угао је на слици означен са φ и представља допуну угла $\angle AOB$ до пуног угла. И у овом случају важи да је одговарајући централни угао два пута већи од периферијског, дакле $\varphi = 2\angle ADB$. Израчунајмо колики је угао $\angle ADB$. Како је пун угао једнак 2π , следи да је $\angle AOB + \varphi = 2\pi$, па је $\varphi = 2\pi - \angle AOB = 2\pi - 2\angle ACB$. Одавде закључујемо да је $\angle ADB = \pi - \angle ACB$.

Приметимо да периферијски углови $\angle ACB$ и $\angle ADB$ нису над истим луком, јер је угао $\angle ACB$ над луком $\widehat{ADB}$, док је угао $\angle ADB$ над луком $\widehat{ACB}$. Формулишимо теорему.

Теорема 4. *Периферијски улови над истим луком су међусобно подударни. Периферијски улови над истом шевивом су или подударни или суэлементни улови.*

Важи и обратно. Наиме, нека су у равни дате тачке A, B, C на кругу k и тачка C' за коју не знамо да ли је на кругу. Уколико су C, C' са исте стране праве AB и $\angle ACB = \angle AC'B$ или уколико су C, C' са супротних страна праве AB и $\angle ACB + \angle AC'B = \pi$, следи да $C' \in k$.

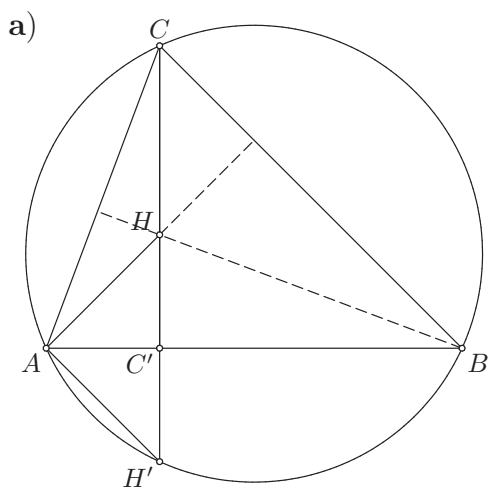
Ако су тачке A, B са круга k такве да је AB пречник и ако је O центар круга k , онда је централни угао $\angle AOB$ опружени угао, тј. $\angle AOB = \pi$.

Теорема 5. *Периферијски угао над пречником је прав.*

3. Доказати да тачке симетричне ортоцентру у односу на:

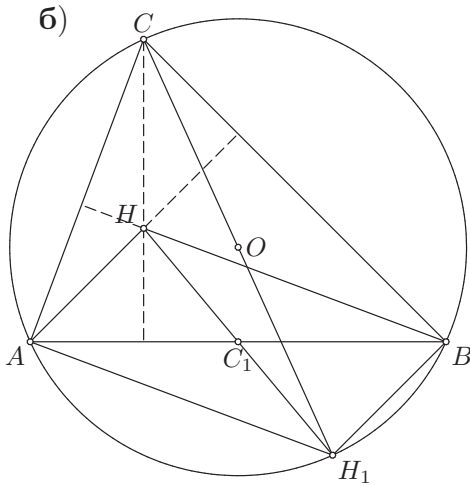
- а) странице троугла;   б) средишта страница троугла;
припадају кругу описаном око тог троугла.

Решење:

Означимо са C' подножје висине из темена C на правој AB , а са H' тачку која је симетрична ортоцентру H у односу на страницу AB (у питању је осна симетрија). Тада је $HH' \perp AB$ и тачка C' је средиште дужи HH' , тј. $HC' = C'H'$. Како је и $\angle HC'A = \angle H'C'A$, јер су оба угла права (једнака 90° , односно $\frac{\pi}{2}$) и $AC' = AC'$, на основу става СУС закључујемо да је $\triangle HC'A \cong \triangle H'C'A$. Добијамо да је $\angle AH'C' = \angle AHC'$. Нама је циљ да докажемо да су углови $\angle AH'C$ и $\angle ABC$ подударни, јер ћемо онда имати да је угао $\angle AH'C$ периферијски над луком $\widehat{AC}$, па ће H' припадати описаном кругу троугла $\triangle ABC$. Углови $\angle AH'C'$ и $\angle AH'C$ су исти, па је довољно доказати да је $\angle AHC' = \angle ABC$. Међутим, како је $HC' \perp AB$ јер је HC' висина, и $AH \perp BC$ јер је AH висина, следи да углови $\angle AHC'$ и $\angle ABC$ имају нормалне краке, те су међусобно подударни.

Означимо са C_1 средиште странице AB троугла $\triangle ABC$ и са H_1 тачку симетричну ортоцентру H у односу на тачку C_1 (сада је у питању централна симетрија). Тада је тачка C_1 средиште дужи HH_1 . У четвороуглу AH_1BH дијагонале AB и HH_1 имају заједничко средиште, тачку C_1 , па је у питању паралелограм. Закључујемо да је $BH \parallel H_1A$ и да је $AH \parallel H_1B$. Како је BH висина, следи да је $BH \perp AC$, па следи и да је $H_1A \perp AC$, тј. $\angle H_1AC = \frac{\pi}{2}$. Према томе, троугао $\triangle ACH_1$ је правоугли, па је центар његовог описаног круга (дакле круга који садржи његова темена A, C, H_1) средиште хипотенузе CH_1 . Слично, AH је висина, па је $AH \perp BC$, а пошто је $H_1B \parallel AH$, следи да је $H_1B \perp BC$, тј. да је $\angle H_1BC = \frac{\pi}{2}$. Према томе, троугао $\triangle BCH_1$ је правоугли, па је центар његовог описаног круга (дакле круга који садржи његова темена B, C, H_1) средиште хипотенузе CH_1 .

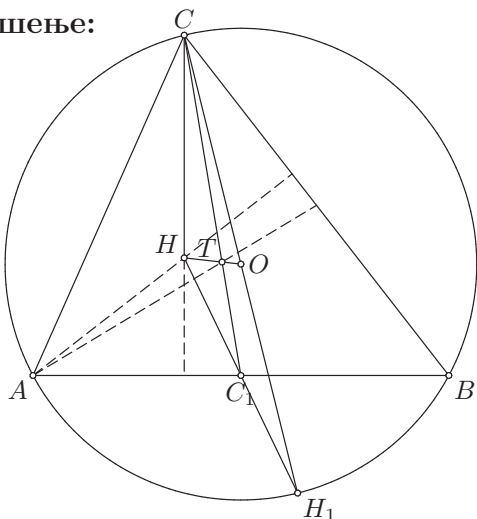
Описани кругови троуглова $\triangle ACH_1$ и $\triangle BCH_1$ имају исти центар (средиште дужи CH_1) и исти полупречник (половина дужи CH_1), те ти троуглови имају исти описани круг. Дакле, један исти круг садржи тачке A, B, C, H_1 . Како се око сваког троугла може описати само један круг, тј. за сваке три неколинеарне тачке постоји јединствени круг који их садржи, следи да описани круг троугла $\triangle ABC$ (тј. онај круг који садржи његова темена A, B, C) мора бити исти као и круг који садржи тачке A, B, C, H_1 (дакле, заједнички описани круг троуглова $\triangle ACH_1$ и $\triangle BCH_1$). Овим је доказано да се тачка H_1 налази на описаном кругу троугла $\triangle ABC$.

Напомена 1. Није потребно посебно доказивати да и тачке симетричне ортоцентру H у односу на странице AC и BC , као и тачке симетричне средиштима тих страница, припадају описаном кругу троугла $\triangle ABC$ јер

су све три странице троугла $\triangle ABC$ међусобно равноправне.

4. (Ојлерова права) Средиште описаног круга O , ортоцентар H и тежиште T произвољног троугла су колинеарне тачке и важи $\overrightarrow{HT} = 2\overrightarrow{TO}$. Доказати.

Решење:

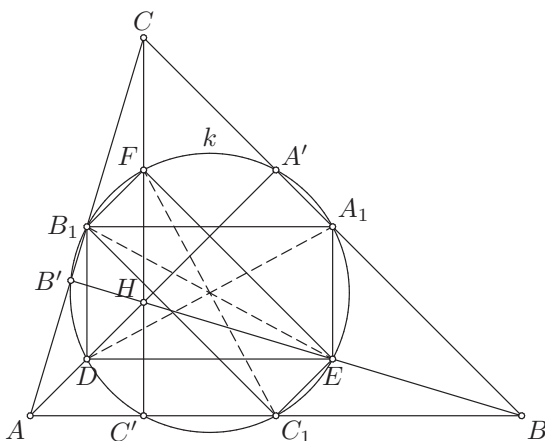
Нека је H_1 тачка из 3. задатка, тј. тачка симетрична ортоцентру H у односу на средиште C_1 странице AB . Посматрајмо троугао $\triangle CH_1H$. Како је C_1 средиште његове странице H_1H , следи да је дуж CC_1 тежишна дуж тог троугла. Такође, дуж CC_1 је и тежишна дуж троугла $\triangle ABC$, јер је C_1 средиште његове странице AB . Из 3. задатка следи да је CH_1 пречник описаног круга троугла $\triangle ABC$, па је његов центар O средиште дужи CH_1 . Дакле, дуж HO је тежишна дуж троугла $\triangle CH_1H$, па је њен пресек са тежишном дужи CC_1 тежиште троугла $\triangle CH_1H$. Означимо га са T_1 и докажимо да је то заправо тачка T (тежиште троугла $\triangle ABC$), тј. да је $T_1 = T$.

Како је тежиште сваког троугла тачка која дели његове тежишне дужи у односу 2:1, следи да тежиште T троугла $\triangle ABC$ дели његову тежишну дуж CC_1 у односу 2:1, тј. важи $CT : TC_1 = 2 : 1$. Такође, тежиште T_1 троугла $\triangle CH_1H$ дели његову тежишну дуж CC_1 у односу 2:1, тј. важи $CT_1 : T_1C_1 = 2 : 1$. Како је тачка која дели неку дуж у неком односу јединствена, следи да је $T_1 = T$. Дакле, T је тежиште и троугла $\triangle CH_1H$. Према томе, тачка T припада његовој тежишној дужи HO (па су H, T, O колинеарне) и дели је у односу 2:1, тј. важи $HT : TO = 2 : 1$. Како T припада баш дужи HO , следи да вектори $\overrightarrow{HT}$ и $\overrightarrow{TO}$ имају исти смер, а из $HT : TO = 2 : 1$ следи да је $HT = 2TO$, па је заиста $\overrightarrow{HT} = 2\overrightarrow{TO}$.

Дефиниција 4. Права која садржи колинеарне тачке H, T, O зове се *Ојлерова права*.

5. (Ојлеров круг) Средишта страница, подножја висина и средишта дужи одређених теменима и ортоцентром троугла припадају једном кругу. Доказати.

Решење:

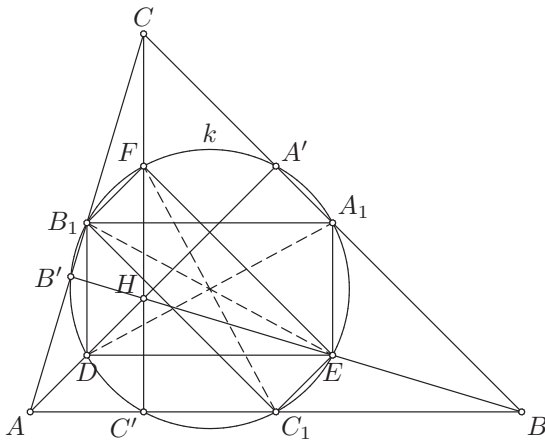
Нека су A', B', C' редом подножја висина из темена A, B, C на страницама BC, CA, AB троугла $\triangle ABC$ и нека су A_1, B_1, C_1 редом средишта страница BC, CA, AB . Дужи које спајају темена и ортоцентар H троугла $\triangle ABC$ су дужи AH, BH, CH , па означимо редом са D, E, F њихова средишта. Треба доказати да постоји круг који садржи ових девет тачака $(A', B', C', A_1, B_1, C_1, D, E, F)$.

Посматрајмо четвороугао DEA_1B_1 . Дуж B_1A_1 је средња линија троугла $\triangle ABC$, па је $B_1A_1 \parallel AB$ и $B_1A_1 = \frac{1}{2}AB$, а дуж DE је средња линија троугла $\triangle ABH$, па је $DE \parallel AB$ и $DE = \frac{1}{2}AB$. Закључујемо да је DEA_1B_1 паралелограм. Поред тога, DB_1 је средња линија троугла $\triangle ACH$, па је $DB_1 \parallel CH$. Како је $CH \perp AB$ јер је CH висина, следи да је $DB_1 \perp AB$. Међутим, имамо да је $B_1A_1 \parallel AB$, па је $DB_1 \perp B_1A_1$. Према томе, угао $\angle DB_1A_1$ је прав, па како је паралелограм који има један прав угао заправо правоугаоник, следи да је четвороугао DEA_1B_1 правоугаоник. Како се око правоугаоника може описати круг, следи да постоји круг који садржи тачке A_1, B_1, D, E .

Слично, четвороугао B_1C_1EF је правоугаоник. Заиста, он је паралелограм, јер је B_1C_1 средња линија троугла $\triangle ABC$, па је $B_1C_1 \parallel BC$ и $B_1C_1 = \frac{1}{2}BC$ и EF је средња линија троугла $\triangle BCH$, па је $EF \parallel BC$ и $EF = \frac{1}{2}BC$, одакле закључујемо да је $B_1C_1 \parallel EF$ и $B_1C_1 = EF$.

Поред тога, C_1E је средња линија троугла $\triangle ABH$, па је $C_1E \parallel AH$, а пошто је $AH \perp BC$ јер је AH висина, важи и $C_1E \perp BC$. А како је $B_1C_1 \parallel BC$, следи да је $C_1E \perp B_1C_1$, тј. да је угао $\angle B_1C_1E$ прав, па је четвороугао B_1C_1EF паралелограм са једним правим углом, односно он је правоугаоник.

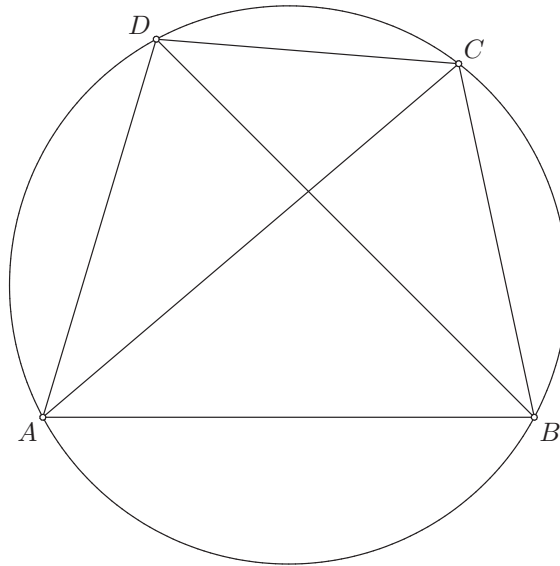
Како је дијагонала правоугаоника пречник његовог описаног круга, следи да је његов центар средиште дијагонале, а полупречник половина дијагонале. Дуж B_1E је заједничка дијагонала правоугаоника DEA_1B_1 и B_1C_1EF , па следи да описани кругови тих правоугаоника имају исти центар и исти полупречник, односно та два правоугаоника имају исти описани круг. Дакле, круг који садржи тачке A_1, B_1, D, E садржи и тачке B_1, C_1, E, F . Дакле, постоји круг, назовимо га k , који садржи тачке A_1, B_1, C_1, D, E, F .

Остаје нам још да докажемо да тачке A', B', C' припадају том кругу. Дуж B_1E је пречник круга k , а угао $\angle B_1B'E$ је прав, јер је $B'E$ висина, а права B_1B' је иста као и права AC . Како је $\angle B_1B'E$ прав као и периферијски угао над пречником B_1E круга k , то тачка B' припада кругу k . Слично доказујемо и да тачке A', C' припадају кругу k . Уочимо дијагоналу DA_1 правоугаоника DEA_1B_1 и приметимо да је угао $\angle DA'A_1$ прав, јер је DA' висина, а права $A'A_1$ је иста као и права BC . Како је $\angle DA'A_1$ прав, онда тачка A' припада кругу k са пречником DA_1 . За тачку C' уочимо дијагоналу FC_1 правоугаоника B_1C_1EF и приметимо да је $\angle FC'C_1 = \frac{\pi}{2}$ јер је FC' висина, а права $C'C_1$ иста као и права AB . Како је угао $\angle FC'C_1$ прав, онда тачка C' припада кругу k са пречником FC_1 .

Дефиниција 5. Круг који садржи тачке $A', B', C', A_1, B_1, C_1, D, E, F$ зове се *Ојлеров круг*.

Дефиниција 6. Четвороугао $ABCD$ је *тетиван* ако се око њега може описати круг, тј. ако постоји круг који садржи његова темена A, B, C, D .

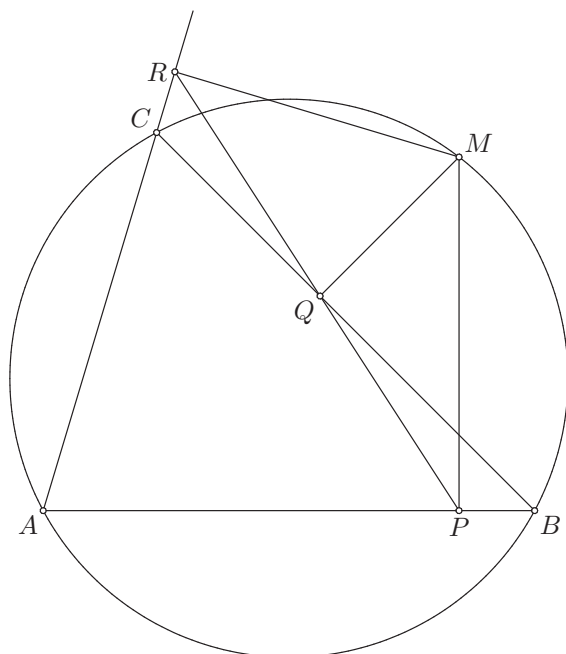
Посматрајмо конвексан четвороугао $ABCD$. Нека је он тетиван. На-спрамни углови $\angle BAD$ и $\angle BCD$ су периферијски углови над тетивом BD и при томе су тачке A, C са супротних страна праве BD . Следи да је $\angle BAD + \angle BCD = \pi$. Обратно, нека не знамо да ли је четвороугао $ABCD$ тетиван, а имамо да је $\angle BAD + \angle BCD = \pi$. Посматрајмо круг k описан око троугла $\triangle ABD$. Како се тачке A, C налазе са супротних страна праве BD , следи да је угао $\angle BCD$ периферијски над тетивом BD , па његово теме C припада кругу k . Дакле, круг k садржи темена четвороугла $ABCD$, па је четвороугао $ABCD$ тетиван.

Дакле, услов да су наспрамни углови конвексног четвороугла суплементни потребан је и довољан (дакле еквивалентан) да четвороугао $ABCD$ буде тетиван. Специјално, уколико су наспрамни углови четвороугла $ABCD$ прави, онда су они суплементни, па је четвороугао $ABCD$ тетиван.

Од еквивалентних услова за тетивност конвексног четвороугла даћемо још један. Ако је четвороугао $ABCD$ конвексан и $\angle ADB = \angle ACB$, онда је тај четвороугао тетиван. Овај услов је у ствари услов подударности периферијских углова $\angle ADB = \angle ACB$ над луком $\widehat{AB}$ (тачке C, D су са исте стране праве AB).

6. (Симсонова права) Подножја нормала из произвољне тачке круга описаног око неког троугла, на правима које садрже странице тог троугла, припадају једној правој.

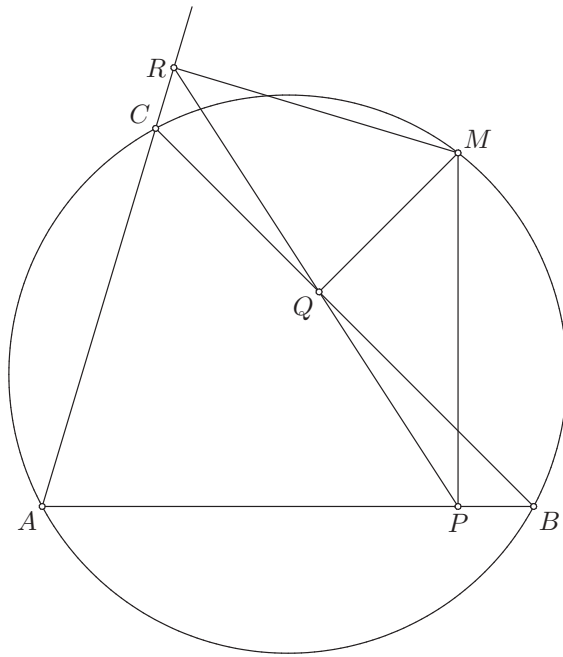
Решење:

Нека је M произвољна тачка на кругу описаном око троугла $\triangle ABC$ и нека су P, Q, R редом подножја нормала из M на праве AB, BC, CA . Уколико докажемо да је $\angle PQB = \angle CQR$, онда ће због колинеарности тачака B, Q, C (Q је подножје нормале из M на праву BC , па припада тој правој) углови $\angle PQB$ и $\angle CQR$ бити унакрсни, па ће онда и тачке P, Q, R припадати једној правој, тј. биће колинеарне.

Уочимо четвороугао $APMR$. Он је тетиван, јер су му наспрамни углови $\angle APM$ и $\angle ARM$ прави, па су суплементни. Следи да су и друга два наспрамна угла суплементна, тј. $\angle PAR + \angle PMR = \pi$. Даље, уочимо четвороугао $CQMR$. И он је тетиван, јер су му супротни углови $\angle CQM$ и $\angle CRM$ прави, па су суплементни. Одавде закључујемо да су периферијски углови $\angle CQR$ и $\angle CMR$ над луком $\widehat{CR}$ подударни. Дакле, $\angle CQR = \angle CMR$.

Посматрајмо сада четвороугао $PBMQ$. Њему су углови $\angle BQM$ и $\angle BPM$ над BM подударни, јер су то прави углови. Следи да је четвороугао $PBMQ$ тетиван, па је $\angle PQB = \angle PMB$, јер су то периферијски углови над луком $\widehat{PB}$. Коначно, четвороугао $ABMC$ је тетиван (по дефиницији, његова темена A, B, M, C припадају једном кругу и то баш описаном кругу троугла $\triangle ABC$), па су супротни углови $\angle BAC$ и $\angle BMC$ суплементни, тј. $\angle BAC + \angle BMC = \pi$.

Сада, како је $\angle BAC = \angle PAR$ јер је у питању исти угао и како важи да је $\angle BAC + \angle BMC = \pi$ и $\angle PAR + \angle PMR = \pi$, закључујемо да је $\angle BMC = \angle PMR$. А како имамо да је $\angle BMC = \angle PMB + \angle PMC$ и $\angle PMR = \angle PMC + \angle CMR$, следи да је $\angle PMB = \angle CMR$. Одавде следи, због $\angle PQB = \angle PMB$ и $\angle CQR = \angle CMR$, да је $\angle PQB = \angle CQR$, што смо и желели да докажемо.

Дефиниција 7. Права која садржи тачке P, Q, R зове се *Симсонова права*.

Дефиниција 8. Четвороугао $ABCD$ је *тангентан* уколико се у њега може уписати круг, тј. уколико постоји круг такав да су странице тог четвороугла тангенте на том кругу.

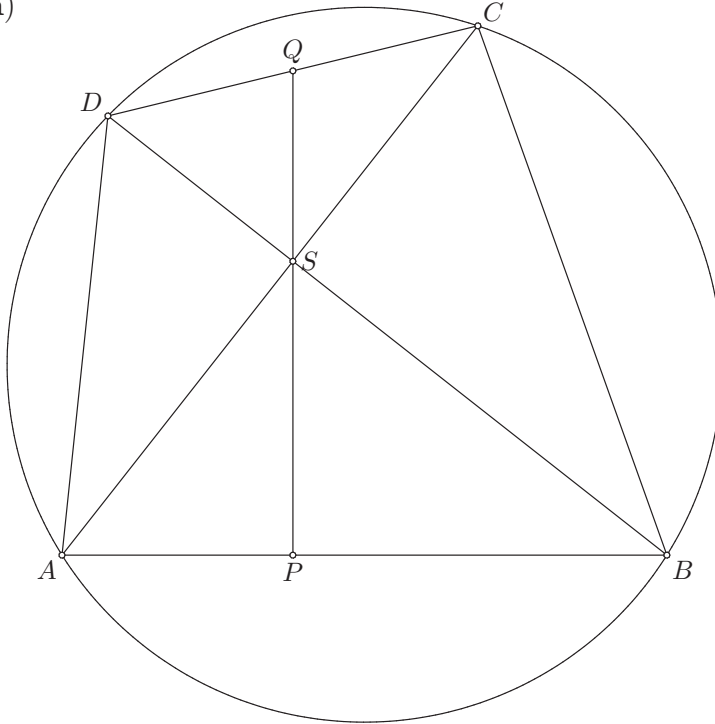
Ако се код четвороугла бисектрисе унутрашњих углова секу у једној тачки, онда је тај четвороугао тангентан.

7. Дат је тетиван четвороугао $ABCD$ чије су дијагонале међусобно нормалне и секу се у тачки S .

- а) Права која садржи тачку S и нормална је на правој AB садржи средиште дужи CD . Доказати.
- б) Ако су A', B', C', D' пројекције тачке S на правима AB, BC, CD, DA , редом, тада је четвороугао $A'B'C'D'$ тетиван и тангентан. Доказати.

Решење:

а)

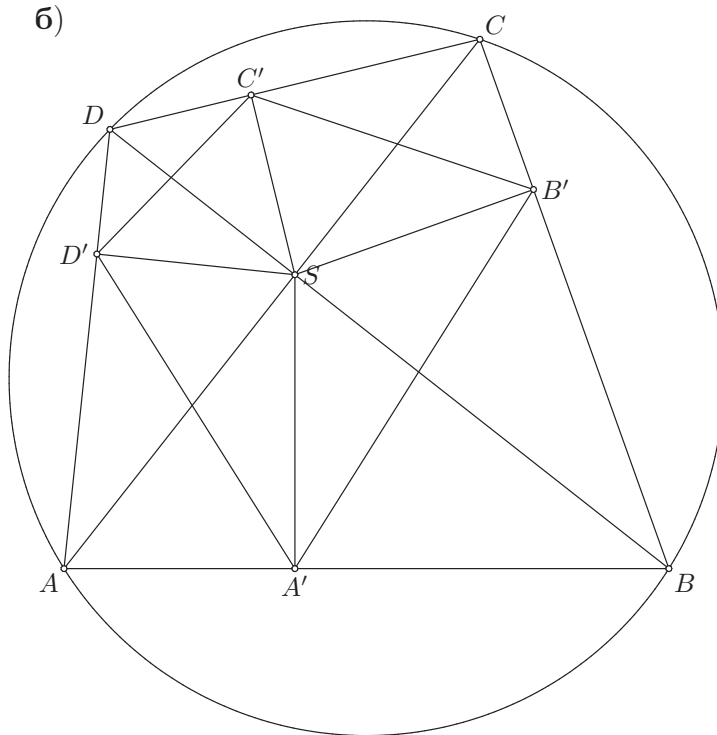

Нека је P подножје нормале из S на страници AB и нека је Q пресечна тачка праве PS и странице CD . Означимо угао $\angle BAC = \alpha$ и угао $\angle ABD = \beta$. Како је $\angle BAS = \angle BAC = \alpha$ и $\angle ABS = \angle ABD = \beta$, из $\angle BAS + \angle ABS + \angle ASB = \pi$ и $\angle ASB = \frac{\pi}{2}$ (дијагонале четвороугла $ABCD$ су нормалне) следи да је $\alpha + \beta + \frac{\pi}{2} = \pi$, тј. да је $\alpha + \beta = \frac{\pi}{2}$.

Даље, $\angle BDC = \angle BAC = \alpha$ и $\angle ACD = \angle ABD = \beta$ (периферијски углови над истим луком). Како је $\angle APS = \frac{\pi}{2}$ и $\angle PAS = \angle BAS = \alpha$, следи да је $\angle PSA = \pi - \angle APS - \angle PAS = \pi - \frac{\pi}{2} - \alpha = \frac{\pi}{2} - \alpha = \beta$. Поред тога, како је $\angle ASB = \frac{\pi}{2}$, следи да је $\angle PSB = \angle ASB - \angle PSA = \frac{\pi}{2} - \beta = \alpha$.

Сада приметимо да су углови $\angle DSQ$ и $\angle PSB$ унакрсни, па следи да је $\angle DSQ = \angle PSB = \alpha$. Такође, углови $\angle CSQ$ и $\angle PSA$ унакрсни, па је и $\angle CSQ = \angle PSA = \beta$. У троуглу $\triangle DSQ$ су углови $\angle DSQ = \alpha$ и $\angle SDQ$ подударни (јер је $\angle SDQ = \angle BDC = \alpha$), па је он једнакоккраки. Следи да је $DQ = QS$. А у троуглу $\triangle CSQ$ су углови $\angle CSQ = \beta$ и $\angle SCQ$ подударни (јер је $\angle SCQ = \angle ACD = \beta$), па је и тај троугао једнакоккраки. Следи да је $CQ = QS$, па заједно са $DQ = QS$ следи да је $CQ = DQ$, односно да је Q средиште CD .

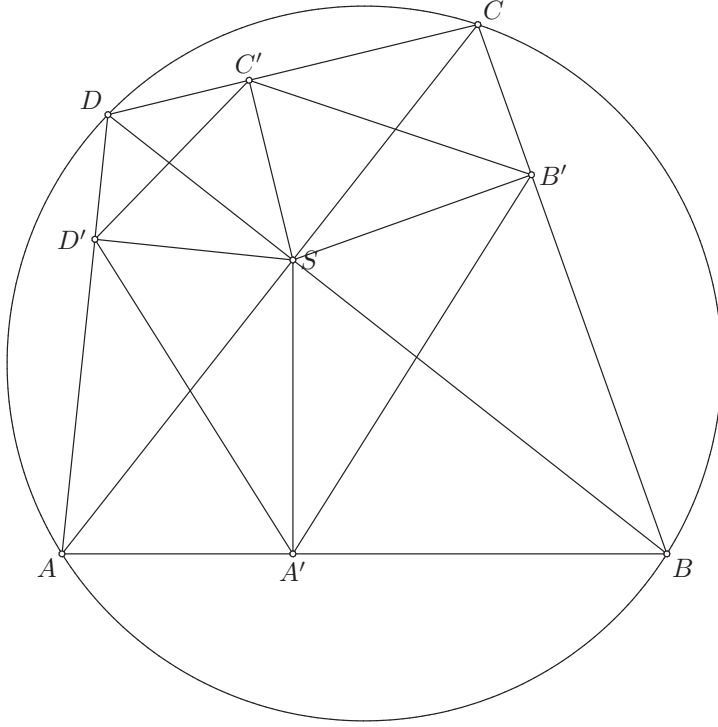

Докажимо да су $A'S, B'S, C'S, D'S$ симетрале унутрашњих углова код темена A', B', C', D' четвороугла $A'B'C'D'$. Тада ћемо имати да се симетрале унутрашњих углова четвороугла $A'B'C'D'$ секу у једној тачки (тачки S), па ће то бити центар његовог уписаног круга, а сам четвороугао ће бити тангентни.

Четвороугао $A'BB'S$ је тетиван. Заиста, наспрамни углови $\angle BA'S$ и $\angle BB'S$ су оба права, па су и суплементни. Слично, четвороугао $B'CC'S$ је тетиван јер су наспрамни углови $\angle CB'S$ и $\angle CC'S$ прави углови, па су суплементни, затим је четвороугао $C'DD'S$ тетиван јер су му наспрамни углови $\angle DC'S$ и $\angle DD'S$ оба права, па су суплементни, и, коначно, четвороугао $D'AA'S$ је тетиван јер су му наспрамни углови $\angle AD'S$ и $\angle AA'S$ оба права, па су суплементни. Иначе, сви малопре поменути углови су прави јер су, по дефиницији, тачке A', B', C', D' подножја нормала из S редом на страницама AB, BC, CD, DA .

Пре него што искористимо тетивност горепоменутих четвороуглова, означимо углове: $\angle SA'B' = \alpha, \angle SB'C' = \beta, \angle SC'D' = \gamma, \angle SD'A' = \delta$. Из тетивности четвороугла $A'BB'S$ следи да је $\angle SBB' = \angle SA'B' = \alpha$ (периферијски над луком $\widehat{SB'}$). Међутим, $\angle DBC = \angle SBB' = \alpha$, па из тетивности четвороугла $ABCD$ следи да је $\angle DAC = \angle DBC = \alpha$ (пе-

риферијски над луком $\widehat{DC}$), а сада из $\angle SAD' = \angle CAD = \alpha$ и тетивности четвороугла $D'AA'S$ следи да је $\angle SA'D' = \angle SAD' = \alpha$. Дакле, $\angle SA'B' = \alpha = \angle SA'D'$, па је заиста $A'S$ симетрала угла $B'A'D'$, тј. унутрашњег угла код темена A' четвороугла $A'B'C'D'$.

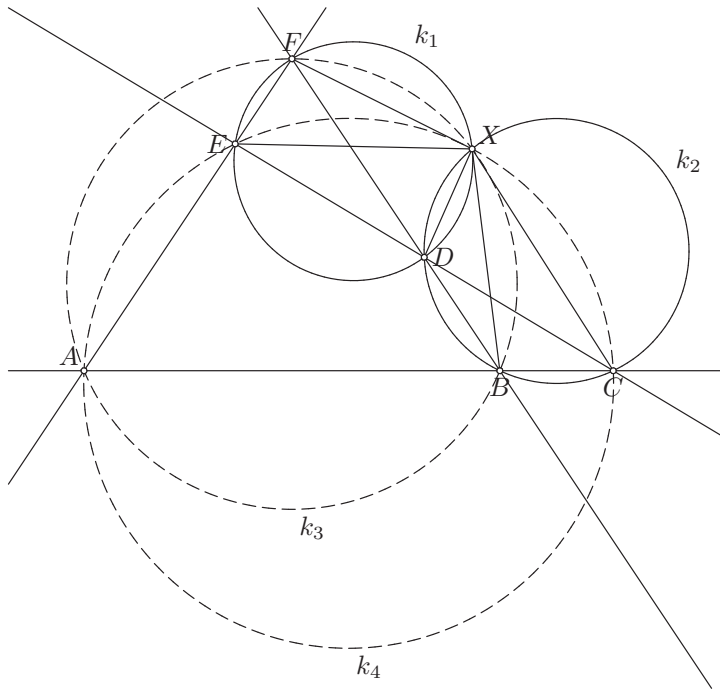
Сасвим слично се доказује да је $\beta = \angle SB'C' = \angle SCC' = \angle ACD = \angle ABD = \angle A'BS = \angle A'B'S$, тј. да је $\angle SB'C' = \angle SB'A' = \beta$, а затим и да је $\angle SC'D' = \angle SC'B' = \gamma$ и $\angle SD'A' = \angle SD'C' = \delta$. Дакле, заиста се тачка S налази у пресеку симетрала унутрашњих углова четвороугла $A'B'C'D'$, па је тај четвороугао тангентан.

Приметимо да су унутрашњи углови код темена A', B', C', D' четвороугла $A'B'C'D'$ подударни редом угловима $2\alpha, 2\beta, 2\gamma, 2\delta$. Да бисмо доказали да је $A'B'C'D'$ тетиван, довољно је доказати да је збир нека два супротна угла, нпр. углова код темена A' и C' , једнак опруженом углу. Другим речима, довољно је доказати да је $2\alpha + 2\gamma = \pi$, односно да је $\alpha + \gamma = \frac{\pi}{2}$. Из претходног имамо да је $\angle SBC = \alpha$ и да је $\angle SCB = \gamma$, па како из услова нормалности дијагонала AC и BD четвороугла $ABCD$ имамо да је $\angle BSC = \frac{\pi}{2}$, следи да је

$$\alpha + \gamma = \angle SBC + \angle SCB = \pi - \angle BSC = \pi - \frac{\pi}{2} = \frac{\pi}{2}.$$

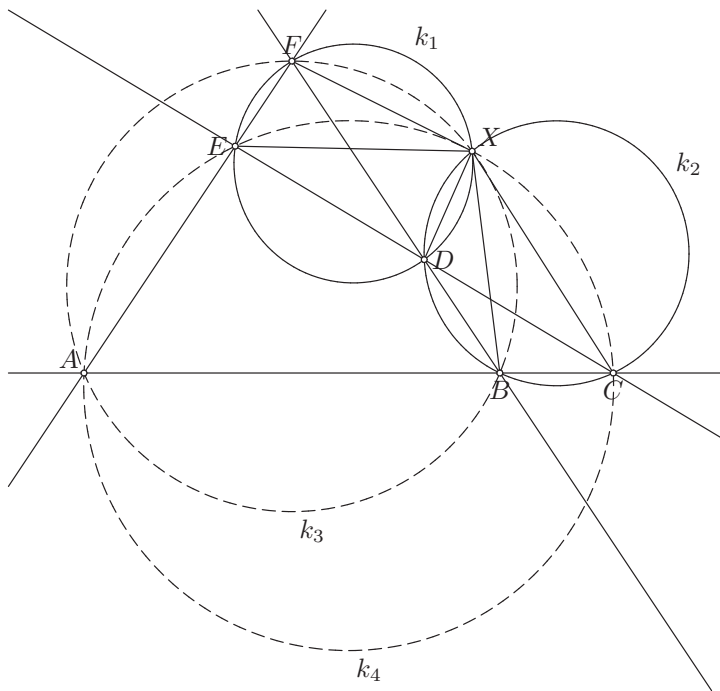
8. (Микелова теорема) Четири праве у општем положају у равни одређују четири троугла. Доказати да се описани кругови тих троуглова секу у једној тачки.

Решење:

Означимо пресечне тачке ових правих са A, B, C, D, E, F , као на слици. Тада имамо четири троугла (то су $\triangle DEF, \triangle BCD, \triangle ABF, \triangle ACE$). Нека су k_1, k_2, k_3, k_4 редом њихови описани кругови. Желимо да докажемо да се они секу у једној тачки. Нека су X, D пресечне тачке кругова k_1 и k_2 . Означимо углове $\angle EDF = \alpha$, $\angle EXD = \beta$ и $\angle DXB = \gamma$. Углови $\angle BDC$ и $\angle EDF$ су унакрсни, па су подударни. Дакле, $\angle BDC = \alpha$. Угао $\angle EXF$ је периферијски над луком $\widehat{EF}$, па је подударан углу $\angle EDF$. Следи да је $\angle EXF = \alpha$. Такође, угао $\angle BXC$ је периферијски над луком $\widehat{BC}$, па је подударан углу $\angle BDC$. Следи да је и $\angle BXC = \alpha$.

Имамо и да је $\angle EFD = \angle EXD = \beta$ јер су то периферијски углови над луком $\widehat{ED}$, као и $\angle DCB = \angle DXB = \gamma$ јер су то периферијски углови над луком $\widehat{DB}$. Одредимо угао $\angle BAF = \angle CAE$, пошто је то заједнички унутрашњи угао четвороуглова $ABXF$ и $ACXE$. У томе ће нам помоћи угао $\angle CEA$ који је спољашњи угао код темена E троугла DEF , па је једнак збиру његова два несуседна унутрашња угла, а то су $\angle EFD = \beta$ и $\angle EDF = \alpha$. Дакле, $\angle CEA = \alpha + \beta$. Следи да је $\angle CAE = \pi - \angle CEA - \angle ACE = \pi - \alpha - \beta - \gamma$.

Сада доказујемо да су четвороуглови $ABXF$ и $ACXE$ тетивни, јер ћемо тада добити да њихово заједничко теме X припада круговима који садрже тачке A, B, F , односно A, C, E , а то су баш описани кругови троуглова $\triangle ABF$, односно $\triangle ACE$. А како је $\angle BXF = \angle BXD + \angle DXE + \angle EXF = \alpha + \beta + \gamma$, као и $\angle CXE = \angle CXB + \angle BXD + \angle DXE = \alpha + \beta + \gamma$, следи да су супротни углови $\angle BAF$ и $\angle BXF$ четвороугла $ABXF$, односно $\angle CAE$ и $\angle CXE$ четвороугла $ACXE$, суплементни. Дакле, то су тетивни четвороуглови, па имамо да X припада круговима k_3, k_4 (описаним око троуглова $\triangle ABF$, односно $\triangle ACE$).

Према томе, тачка X припада круговима k_1, k_2, k_3, k_4 . Како се кругови k_1, k_2 секу у тачкама D, X , а пресек сва четири круга садржи тачку X и мора бити подскуп скупа који је пресек k_1 и k_2 , следи да је пресек сва четири круга или скуп $\{D, X\}$ или скуп $\{X\}$ (тј. само тачка X). Међутим, тачка D не припада ни кругу k_3 ни кругу k_4 , па следи да не припада пресеку сва четири круга. Дакле, пресек кругова k_1, k_2, k_3, k_4 је само тачка X , тј. та четири круга секу се у једној тачки (тачки X).

Напомена 2. Када би кругови k_1 и k_2 имали само једну пресечну тачку D тј. тачку додира, тада праве не би биле у општем положају, већ би FE и BC биле паралелне. Дакле, кругови k_1 и k_2 се морају сећи у две различите тачке.